

UDK: 27-662-7-18-726.6:304.96Supsidijarnost
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 10. 12. 2008.
Prihvaćeno: 21. 1. 2009.

MOGUĆNOSTI SUPSIDIJARNOSTI U CRKVENOM ŽIVOTU

Stjepan BALOBAN

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
stjepan.baloban@zg.t-com.hr

Sažetak

Katolička socijalna misao (papa Pio XI. u enciklici *Quadragesimo anno*, 1931.) otkrila je supsidijarnost kao načelo koje vrijedi za »društveni život u svim stupnjevima«. Preko socijalnoga nauka Crkve načelo supsidijarnosti ušlo je u način razmišljanja i sve više u način organiziranja europskoga društva, barem kao ideal. Vrijeme pokazuje da pojam i načelo supsidijarnosti zadobiva sve veće značenje u europskom društvu.

Manje je poznato da postoje prijepori oko primjene načela supsidijarnosti u Crkvi. Upravo tu, još uvijek nedovoljno raspravljaju tematiku u teologiji i Crkvi obrađuje autor u ovome članku pod naslovom *Mogućnosti supsidijarnosti u crkvenom životu*. Prva točka »Socijalni nauk Crkve otkriva supsidijarnost« nudi odgovor na pitanje kako je došlo do uvrštenja supsidijarnosti u socijalni nauk Crkve, što je zbog čuvanja tajne bilo nepoznato do vremena kada je Johannes Schasching (1994.), na temelju dokumenata Tajnoga vatikanskog arhiva, o tome progovorio. To će biti posebno zanimljivo za hrvatsko govorno područje, a daje povijesni okvir za razumijevanje druge točke pod naslovom »Odnosi li se supsidijarnost i na život Crkve?« O toj se tematici u Hrvatskoj do sada gotovo nije raspravljalo. Autor polazi od »klasičnog teksta učiteljstva«, tj. *Govora novoustoličenim kardinalima* pape Pija XII. (20. 2. 1946.) u kojemu papa tvrdi da supsidijarnost vrijedi »i za život Crkve, bez da se nanosi šteta njezinoj hijerarhijskoj strukturi«. Nakon toga se ukratko ukazuje na povijest »zaborava« te tematike te ponovno buđenje interesa na Drugoj izvanrednoj Biskupskoj sinodi u Rimu 1985. godine. Na temelju dvojice autora, klasika, Oswalda von Nell-Breuninga i Waltera Kaspera, autor pokazuje da je primjena supsidijarnosti moguća u crkvenom životu. Treća točka »Moguća područja primjene načela supsidijarnosti u crkvenom životu« pokazuje da je, s jedne strane, moguća primjena supsidijarnosti na različitim područjima, o čemu govore dvojica prije spomenutih autora. S

druge strane, ne samo da ta primjena nije razrađena nego se o njoj u novije vrijeme malo raspravlja. U Hrvatskoj je to potpuno *nova tema*. Autor zaključuje da su argumenti Nell-Breuninga i Kaspera uvjerljivi i da će se u budućnosti trebati više pozornosti posvećivati primjeni supsidijarnosti u crkvenom životu bez obzira što je to crkveno i teološki osjetljiva tema. Za učinkovitu je raspravu o toj tematici u Hrvatskoj važno poznavati povijesni kontekst kako uvrštenja načela supsidijarnosti u socijalni nauk Crkve tako i prijepore oko primjene supsidijarnosti u Crkvi.

Ključne riječi: supsidijarnost, primjena supsidijarnosti u Crkvi, hijerarhijska struktura, područja nadležnosti, poštivanje slobode i dostojanstva osobe, udio vjernika laika.

Uvod

U vremenu velike gospodarske i društvene krize papa Pio XI. u socijalnom dokumentu *Quadragesimo anno* (15. 5. 1931.) uvodi u socijalno učenje Katoličke crkve načelo supsidijarnosti kao socijalno-filozofijsko načelo od najvišeg značenja, kao »čvrsto i nepobitno načelo koje se ne može ni ukloniti ni promijeniti«. ¹ To se načelo spominje u drugom dijelu enciklike pod nazivom »Nauk Crkve o društvenim i ekonomskim pitanjima«, konkretnije pod naslovom *Obnova društvenog poretka*, brojevi 80-81. Već iz samog smještaja načela supsidijarnosti unutar enciklike proizlazi da je ovdje prije svega riječ o tome na koji se način pomoću načela supsidijarnosti može utjecati na društveni poredak.

Povijest nastanka enciklike *Quadragesimo anno*, kao i javne rasprave koje su u tom kontekstu vođene, prije svega na njemačkom govornom području, pokazuju da je prvotna nakana ljudi koji su sudjelovali u pisanju enciklike bila dati teološko-crkveni doprinos oblikovanju novoga društvenoga poretka, ² odnosno ponuditi takav društveno-gospodarski ustroj društva koji se ne bi temeljio ni na liberalističkom kapitalizmu ni na socijalističko-komunističkom kolektivizmu. Jače rasprave o tome vođene su uglavnom na njemačkom govornom području, koje je na neki način i 'iznjedrilo' načelo supsidijarnosti. Prema tome, od samoga se početka u crkveno-teološkom govoru načelo supsidijarnosti uglavnom uzima za 'svjetovno područje' bilo da je riječ o funkcioniranju europskog društva kao takvoga ili je riječ o specifičnom doprinosu

¹ PIO XI., *Quadragesimo anno. Enciklika u povodu četrdesete obljetnice »Rerum novarum«* (15. V. 1931.), (dalje: QA), u: Marijan VALKOVIĆ (ur.), *Socijalni dokumenti Crkve. Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, Zagreb, 1991., 54.

² Vrlo koristan pregled pod tim vidom pronalazimo u: Karl GABRIEL, *Das Subsidiaritätsprinzip in Quadragesimo anno. Zur ideenpolitischen Genese eines Grundbegriffs der katholischen Soziallehre*, u: Anton RAUSCHER (ur.), *Subsidiarität – Strukturprinzip in Staat und Gesellschaft*, Köln, 2000., 13-33.

kršćana, katolika u oblikovanju društva. S vremenom, a posebno nakon 70-ih godina dvadesetoga stoljeća, u oblikovanju europske zajednice naroda načelo supsidijarnosti postaje zanimljivo i izvan crkveno-teoloških krugova. Ono dobiva na značenju i u samoj organizaciji Europske unije što se posebno vidi u Ugovoru iz Maastrichta u kojemu je načelo supsidijarnosti postalo pravna osnova za pravo Europske zajednice.³ Takva primjena supsidijarnosti potiče daljnju znanstvenu raspravu kako među teolozima – socijalnim etičarima tako i izvan teoloških krugova. Raspravlja se o mogućoj primjeni načela supsidijarnosti u aktiviranju građana u demokratskom društvu što bi imalo posljedice i na zauzeto sudjelovanje građana u društvenom i političkom životu.⁴ Znakovito je da supsidijarnost kao jedno od glavnih načela ulazi u 'Povelju o Europskom ustavu' (Rim, 29. listopada 2004. godine). Premda postoje poteškoće oko prihvaćanja 'Europskog ustava« kod jednoga dijela zemalja Europske unije, značajno je naglasiti da se provođenje kompetencija EU-a temelji na načelima supsidijarnosti i proporcionalnosti.⁵

Nakon što je uvedeno u socijalni nauk Katoličke crkve, načelo supsidijarnosti pronašlo je svoje legitimno mjesto u društvenom životu. Bez obzira što se shvaćalo pod supsidijarnošću i kako se tumačio taj pojam i načelo, ono u europskom društvu postaje sastavnim dijelom života i razmišljanja te temom sve više interdisciplinarnih rasprava.

Opravdano je pitanje je li načelo supsidijarnosti samo dobar 'izvozni proizvod' socijalnog nauka Katoličke crkve ili je ono na ovaj ili onaj način primjenjivo i u crkvenom životu? Poticaj za primjenu načela supsidijarnosti u Crkvi dao je papa Pio XII. u *Govoru novoustoličenim kardinalima* od 20. veljače 1946. godine. Pio XII. u tom *Govoru* najprije potvrđuje ono što je njegov prethodnik papa Pio XI. izložio o supsidijarnosti u enciklici *Quadragesimo anno*, tj. da svako javno, socijalno i društveno djelovanje mora biti za čovjeka, a ne protiv čovjeka. Nakon toga Pio XII. kaže da to što je učio njegov prethodnik, a što vrijedi za društveni život, vrijedi »također i za život Crkve, bez da se nanosi šteta njezinoj hijerarhijskoj strukturi«.⁶

³ Usp. Ursula NOTHELLE-WILDFFEUER, *Die Sozialprinzipien der Katholischen Soziallehre*, u: Anton RAUSCHER (ur.), *Handbuch der Katholischen Soziallehre*, Berlin, 2008., 158-159.

⁴ Usp. Alessandro COLOMBO, *The Principle of Subsidiarity and European Citizenship*, Milano, 2004.

⁵ Usp. CONFERENZA DEI RAPPRESENTANTI DEI GOVERNI DEGLI STATI MEMBRI DELL'UNIONE EUROPEA, *Una Costituzione per l'Europa*, u: *Il Regno. Documenti*, 19 (2004.) 956, 639.

⁶ PIO XII., *Dal discorso ai nuovi cardinali sulla funzione della Chiesa per la ricostruzione della società* (20. II. 1946.), u: Raimondo SPIAZZI (ur.), *I documenti sociali della Chiesa da Pio IX a Giovanni Paolo II (vol. I: dal 1864-1965)*, Milano, 1988., br. 7, 550.

O tom izričaju, tj. da supsidijarnost vrijedi i za crkveni život, raspravljat će se nakon Drugoga vatikanskoga koncila, a sam izričaj doživljavat će različita tumačenja. U crkveno-teološkom govoru postoje određene rasprave o primjenjivosti ili neprimjenjivosti supsidijarnosti u Crkvi, no šira i sveobuhvatna rasprava do novijeg vremena nije do kraja provedena. Poticaj za raspravu ponudio je Oswald von Nell-Breuning, jedan od najvećih poznavatelja i tumača katoličke socijalne misli u dvadesetom stoljeću, koji je aktivno sudjelovao u oblikovanju enciklike *Quadragesimo anno*. Pozivajući se na spomenutu izjavu pape Pija XII., Oswald von Nell-Breuning 1968. godine ukazuje na mogućnost primjene supsidijarnosti u Crkvi, odnosno u crkvenom životu.⁷

U ovom se radu, koji je dio znanstvenog projekta na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pod nazivom »Supsidijarnost u hrvatskom društvu«, želi ukazati na određene mogućnosti primjene supsidijarnosti i u crkvenom životu. Tema o mogućnosti supsidijarnosti u crkvenom je životu, s jedne strane, u crkveno-teološkom kontekstu prilično osjetljiva i do sada nedovoljno istražena i teološki obrađena. S druge strane, supsidijarnost dobiva sve više na značenju u civilnim, 'svjetovnim' propitivanjima i traženju odgovora na napetosti između individualnosti i socijalnosti čovjeka u modernom društvu. Hoće li veće zanimanje za supsidijarnost u društvenom životu potaknuti na dublje proučavanje supsidijarnosti u crkveno-teološkom kontekstu, pokazat će vrijeme. Činjenica jest da teolozi socijalni etičari više pozornosti posvećuju raspravama o supsidijarnosti u društvenom životu, a manje o mogućnostima supsidijarnosti u crkvenom životu.⁸ Mišljenja smo kako je pogodno vrijeme da se supsidijarnosti u Crkvi posveti odgovarajuća pozornost.

U prvoj točki ovoga rada daje se kratak osvrt na povijesni kontekst nastanka pojma supsidijarnost i njegova uvrštenja u socijalnu encikliku *Quadragesimo anno*. To nam se čini važnim zbog boljeg razumijevanja naše tematike, tj. mogućnosti primjene supsidijarnosti u životu Crkve, u pastoralnom i crkvenom djelovanju, ali i korisnim zbog boljeg upoznavanja problematike supsidijarnosti na hrvatskom govornom području. Tema supsidijarnost postaje u hrvatskoj cr-

⁷ Usp. Oswald von NELL-BREUNING, *Baugesetze der Gesellschaft. Gegenseitige Verantwortung – Hilfreicher Beistand*, Freiburg im Breisgau, 1968., 133-141.

⁸ Brojni su članci i rasprave koji obrađuju tematiku supsidijarnosti u društvenom kontekstu. To posebno vrijedi za njemačko govorno područje. Spomenimo tek kao primjer sadašnjeg nadbiskupa Münchena, a prije toga profesora socijalne etike u Paderbornu u Njemačkoj i njegov rad o aktualnosti supsidijarnosti kao načela oblikovanja društva koje se mijenja, usp. Reinhard MARX, *Subsidiarität – Gestaltungsprinzip einer sich wandelnden Gesellschaft*, u: Anton RAUSCHER (ur.), *Subsidiarität – Strukturprinzip in Staat und Gesellschaft*, 35-62.

kvenoj i društvenoj javnosti sve aktualnijom, ali je još uvijek nedovoljno raspravljana u teološkim krugovima, a posebno u interdisciplinarnom vidu.

U drugoj točki ukazuje se na problematiku pokušaja unutarcrkvene rasprave o supsidijarnosti u Crkvi, a nakon toga u trećoj točki raspravlja se o određenim mogućnostima supsidijarnoga ponašanja u crkvenom životu.

1. Socijalni nauk Crkve otkriva supsidijarnost

Dugo vremena nije se moglo konkretnije odgovoriti na pitanje kako je i na koji način u socijalnu encikliku *Quadragesimo anno* (1931.) uvršten pojam supsidijarnosti? Stvari su postale jasnije četrdeset godina nakon objave te enciklike kada je Oswald von Nell-Breuning, jedan od glavnih njenih autora, prekinuo svoju šutnju o nastanku tog važnog socijalnog dokumenta.⁹ Posebno značajan uvid u nastajanje same enciklike dao je Johannes Schasching knjigom iz 1994. godine, koju je napisao na temelju dokumenata Tajnoga vatikanskog arhiva.¹⁰ Danas je bjelodano da je papa Pio XI. od početka 20-ih godina dvadesetoga stoljeća namjeravao u vlastitoj enciklici dalje razviti misli pape Lava XIII. i enciklike *Rerum novarum* (1891.).¹¹ Pio XI. pred sobom je 1925. godine imao prijedlog jedne takve enciklike pod nazivom *Socijalna akcija Crkve*, koji je napisao urednik časopisa *Civiltà Cattolica* p. Angelo Bruccleri. Rješenje socijalnog pitanja, slično kao i u enciklici *Rerum novarum*, u tom se prijedlogu vidi u djelovanju triju čimbenika: Crkve, samopomoći i države. U tom se prijedlogu pojavljuje i pojam supsidijarnosti i to u odnosu na državu, tj. svaka aktivnost države mora biti 'dopunska i supsidijarna'.¹² Papa Pio XI. ne objavljuje tada socijalnu encikliku, tako da je taj prijedlog za novu encikliku ostao po strani. Međutim, nakon velikih gospodarskih potresa 1929. godine i prigodom 40. obljetnice enciklike *Rerum novarum*, Pio XI. objavljuje novu encikliku. Pripreme za novu encikliku počinju u potpunoj tajnosti u jesen 1930. godine kada isusovački general povjerava Oswaldu von Nell-Breuningu pisanje prijedloga

⁹ Riječ je o više tekstova, usp. Karl GABRIEL, *Das Subsidiaritätsprinzip in Quadragesimo anno*. Zur ideenpolitischen Genese eines Grundbegriffs der katholischen Soziallehre, 17, bilj. 9. Spominjemo posebno Oswald von NELL-BREUNING, 15. 5. 1931. Erinnerungen zur Entstehungsgeschichte von Quadragesimo anno, u: *Die neue Gesellschaft*, 18 (1971.), 304-310.

¹⁰ Usp. Johannes SCHASCHING, *Zeitgerecht – zeitbedingt. Nell-Breuning und die Sozialenzyklika Quadragesimo anno nach dem Vatikanischen Geheimarchiv*, Bornheim, 1994.

¹¹ Kratak povijesni dio koji slijedi prema: Karl GABRIEL, *Das Subsidiaritätsprinzip in Quadragesimo anno*. Zur ideenpolitischen Genese eines Grundbegriffs der katholischen Soziallehre, 16-23.

¹² Usp. *Isto*, 17-18.

za novu jubilarnu encikliku. Riječ je o novom prijedlogu koji nije ni u kakvoj vezi s onim iz 1925. godine i, što je važno naglasiti, dolazi iz tada značajnog kruga socijalnih etičara Njemačke. Tradicija razvoja socijalne misli u Njemačkoj od biskupa Kettelera i Heinricha Pescha nastavlja se u, za prijedlog nove enciklike važnom, *Königswinterer Kreises*. Posebno važno mjesto u konačnom prijedlogu enciklike imat će i redovnički subrat Nell-Breuninga, Gustav Gundlach.¹³ Ovdje ne ulazimo u pojedinosti kako je došlo do konačnog teksta enciklike *Quadragesimo anno*, u kojemu su sudjelovali još neki ljudi, posebno p. Albert Muller iz Antwerpena, s kojim se Nell-Breuning razilazio u mnogim pitanjima. Pojam supsidijarnosti uveden je u onom dijelu enciklike koji govori o »obnovi društvenoga poretka«. Glavna želja Oswalda von Nell-Breuninga, kao i kruga u kojemu je nastajao prvotni prijedlog *Königswinterer Kreis*, bila je ponuditi prijedlog upravo o *obnovi društvenoga poretka*. O tome se govori od broja 76. njemačkoga prijevoda i 77. hrvatskoga prijevoda na dalje.¹⁴ U kontekstu obnove društvenoga poretka u enciklici pronalazimo dva broja koja se odnose na supsidijarnost. To su brojevi 80. i 81. hrvatskoga prijevoda. Oblikovanje načela supsidijarnosti dolazi svakako iz prijedloga Nell-Breuninga. Čini se da sam *pojam supsidijarnost* ulazi u tekst enciklike pod utjecajem Gustava Gundlacha, koji je sudjelovao u završnoj fazi redakcije enciklike.¹⁵

Temeljni tekst kojim se objašnjava načelo supsidijarnosti glasi: »Ostaje u socijalnoj filozofiji čvrsto i nepobitno ono načelo koje se ne može ni ukloniti ni promijeniti: kao što ne valja pojedincima oduzimati i predavati državi one poslove koje oni mogu obavljati na vlastitu odgovornost i vlastitom marljivošću, tako je nepravedno i vrlo škodljivo i za javni poredak opasno davati većemu i višem društvu one poslove koje mogu izvršavati manje i niže zajednice. Svaka naime društvena ustanova mora po svojem pojmu i značenju pomagati udovima društvenoga tijela, a ne smije ih nikada ni uništiti ni sasvim prisvojiti« (QA 80). U njemačkom prijevodu posljednja rečenica glasi nešto drukčije: »Svaka je naime društvena ustanova po svojem pojmu i znače-

¹³ Kasnije se također doznalo da je Oswald von Nell-Breuning za svoj prijedlog nove enciklike koristio rasprave u tom »Kругu stručnjaka«, premda oni nisu znali da se priprema nova socijalna enciklika.

¹⁴ Ne ulazeći u daljnja objašnjenja napominjem da se neki prijevodi enciklike *Quadragesimo anno* razlikuju u numeriranju. Tako postoji razlika između njemačkog i hrvatskoga prijevoda i to u brojevima koji se odnose na supsidijarnost. U njemačkom prijevodu na supsidijarnost se odnose brojevi 79 i 80, dok se u hrvatskom prijevodu na supsidijarnost odnose brojevi 80 i 81. U ovom radu upotrebljavamo hrvatski prijevod i numeraciju.

¹⁵ Usp. Karl GABRIEL, *Das Subsidiaritätsprinzip in Quadragesimo anno*. Zur ideenpolitischen Genese eines Grundbegriffs der katholischen Soziallehre, 21, bilj. 19. To se, prema Karlu Gabrielu, može vidjeti iz tekstova o nastanku enciklike koje je objavio Nell-Breuning.

nju supsidijarna; ona treba udove društvenoga tijela pomagati, a ne smije ih nikada ni uništiti ni sasvim prisvojiti«. ¹⁶ U njemačkom se prijevodu za djelovanje društvene ustanove upotrebljava riječ *supsidijaran*, a u hrvatskom riječ *pomagati*. U latinskom je izvorniku izraz *subsidiium afferre* što se u pojedinim jezicima može prevesti riječima koje ne iznose potpun smisao izvornika. Tako, prema tumačenju Oswalda von Nell-Breuninga, u njemačkom jeziku postoji opasnost da se umjesto riječi *subsidiär* upotrijebe riječi *hilfsweise* ili *ersatzweise*, što ne odgovara značenju u enciklici *Quadragesimo anno*. ¹⁷ I u hrvatskom jeziku potrebno je svratiti pozornost na specifičnost značenja riječi supsidijarnost i supsidijaran te *tražiti odgovarajuće hrvatske izraze*, a nikako pojednostaviti nekim riječima (pomagati, pripomoći, pripomoćna služba), koje ne mogu izreći tako bremenit sadržaj pojma *supsidijaran*, a otvaraju mogućnost iskrivljavanja i pogriješnog reduciranja pojma supsidijarnost. U Hrvatskoj se među stručnjacima još nije pavela interdisciplinarna rasprava o odgovarajućim hrvatskim izrazima za supsidijarnost i supsidijaran. Znakovito je da se upravo Nell-Breuning pozabavio mogućnostima prijevoda načela supsidijarnosti na njemački jezik i to prije svega zbog toga da bi se na njemačkom govornom području na odgovarajući način shvatio i protumačio pojam i načelo supsidijarnosti. ¹⁸

Nakon što je u enciklici u prethodnom broju na neki način definirano načelo supsidijarnosti, u sljedećem se broju to načelo primjenjuje posebno na državnu vlast: »Potrebno je dakle da vrhovna državna vlast nižim ustanovama prepušta manje važne poslove i brige, koje bi joj inače oduzimale mnogo vremena. Na taj će način slobodnije i uspješnije izvršavati ono što je njezin jedini posao, jer jedino ona to može izvršiti. A taj će njezin posao biti, kako već budu slučaj i potreba donositi: nadzirati, bdjeti, bodriti, obuzdavati. Stoga neka državni vladari budu duboko uvjereni u ovo: što bude savršeniji hijerarhijski red među udruženjima, u skladu s načelom 'pripomoćne službe' (supsidijarnosti), to će uspješniji biti autoritet društvene vlasti, i to će sretniji i radosniji biti položaj države« (QA 81). ¹⁹

Prema tome, u enciklici *Quadragesimo anno* donosi se na neki način opis i značenje načela supsidijarnosti (br. 80) i njegova primjena na društveni po-

¹⁶ PIO XI, *Quadragesimo anno*, u: BUNDESVERBAND DER KATHOLISCHEN ARBEIT-NEHMER-BEWEGUNG DEUTSCHLANDS – KAB (ur.), *Texte zur katholischen Soziallehre. Die sozialen Rundschreiben der Päpste und andere kirchliche Dokumente*, Köln, 1989., br. 79, 131.

¹⁷ Usp. Oswald von NELL-BREUNING, *Baugesetze der Gesellschaft. Gegenseitige Verantwortung – Hilfreicher Beistand*, 90-91.

¹⁸ Usp. *Isto*, 77-93.

¹⁹ Kao što je iz teksta hrvatskoga prijevoda vidljivo, za načelo supsidijarnosti predlaže se izraz »pripomoćna služba«, što sigurno ne odgovara cjelovitom značenju pojma supsidijarnosti.

redak (br. 81). Ne govori se izričito o tome da se načelo supsidijarnosti može primijeniti i na život u Crkvi. U kasnijim socijalnim dokumentima Katoličke crkve načelo supsidijarnosti spominje se sve više, posebno nakon Drugoga vatikanskog koncila i s papom Ivanom Pavlom II. No kontekst u kojemu se spominje supsidijarnost ili se o njoj raspravlja uglavnom je društveni kontekst. To vrijedi i za *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, koji donosi cjelovit uvid u socijalni nauk Katoličke crkve pa tako spominje i načelo supsidijarnosti.²⁰ Osim što se ovdje ukratko ukazuje na sve ono najvažnije u prijašnjim socijalnim dokumentima o supsidijarnosti, njezina primjena smješta se unutar civilnoga društva, koje može djelotvorno funkcionirati kreativnošću i inicijativama građana. Načelo se supsidijarnosti »nameće jer svaka osoba, obitelj i posredničko tijelo ima nešto originalno što može pružiti zajednici«. ²¹

2. Odnosi li se supsidijarnost i na život u Crkvi?

Papa Pio XII. u *Govoru novoustoličenim kardinalima*, 20. veljače 1946. godine jasno je naglasio da načelo supsidijarnosti »vrijedi i za život Crkve, bez da se nanosi šteta njezinoj hijerarhijskoj strukturi«. ²² Taj je izričaj na neki način postao »klasični tekst učiteljstva« na koji se pozivaju oni koji raspravljaju o mogućnostima supsidijarnosti u Crkvi. Činjenica jest da nijedan papa prije Pija XII., a ni poslije njega, nije tako izričito govorio o supsidijarnosti u životu Crkve. Kao što tvrdi Oswald von Nell-Breuning, Pio XII. načelo supsidijarnosti stavlja u kontekst govora o univerzalnosti Crkve. ²³ Kao polaznu točku papa Pio XII. uzima Poslanicu Efežanima sv. Pavla i to onaj dio koji govori o životu unutar Crkve i posebno o ulozi pojedinaca u Crkvi. Svatko ima svoje mjesto i svoju ulogu, a zajednica treba biti tako uređena da se svi njezini članovi mogu ostvariti kao odrasli, savršeni ljudi, i da više ne budu »nejačad kojom se valovi poigravaju« (Ef 4,14). Pio XII. naglašava da je njegov prethodnik Pio XI. iz tog konteksta i misli sv. Pavla došao do praktičnog zaključka kada je »izložio načelo od općenite važnosti, što će reći: ono što pojedini ljudi sami i vlastitim snagama mogu činiti ne smije im se oduzeti i predati zajednici; načelo koje vrijedi jednako za manje zajednice i niži poredak u odnosu na veće zajednice i viši poredak. Bu-

²⁰ Usp. PAPINSKO VIJEĆE »IUSTITIA ET PAX«, *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, Zagreb, 2005., br. 185-188, 141-144.

²¹ *Isto*, br. 187, 142.

²² PIO XII., *Dal discorso ai nuovi cardinali sulla funzione della Chiesa per la ricostruzione della società* (20. II. 1946.), br. 7, 550.

²³ Usp. Oswald von NELL-BREUNING, Subsidiarität in der Kirche, u: *Stimmen der Zeit*, 204 (1986.) 3, 149.

dući da je ... svaka društvena aktivnost po svojoj naravi supsidijarna, ona mora služiti kao potpora članovima društvenoga tijela, a ne ih uništiti ili apsorbirati.«²⁴ Nakon ovih riječi potvrde onoga što je o načelu supsidijarnosti napisao njegov prethodnik, papa Pio XII. izričito kaže da supsidijarnost vrijedi i za život Crkve i to riječima: »Uistinu sjajne riječi, koje vrijede za društveni život u svim stupnjevima, a vrijede također i za život Crkve, bez da se nanosi šteta njezinoj hijerarhijskoj strukturi (naglasio S.B.).«²⁵ Proizlazi da Pio XII. govor o supsidijarnosti stavlja u »od sv. Pavla opisanu odnosno traženu strukturu kršćanske zajednice. Ako on ovdje svojim riječima označava supsidijarnost ponajprije kao onu koja vrijedi za 'društveni život u svim stupnjevima' i nakon toga kao onu koja vrijedi za Crkvu«,²⁶ tada, prema mišljenju Nell-Breuninga, ovdje nije riječ o usputnoj primjedbi nego o onom objavljenom učenju najvišeg učitelja Crkve.²⁷

Upravo je Oswald von Nell-Breuning tri desetljeća nakon toga (1968.), u jednom od svojih tekstova svratio pozornost na taj važan izričaj pape Pija XII.²⁸

Znakovito je da je unutarcrkvena rasprava o primjenjivosti supsidijarnosti u Crkvi bila aktualna na *Prvoj izvanrednoj sinodi biskupa* u Rimu 1969. godine, a posebno na *Drugoj izvanrednoj Biskupskoj sinodi* u Rimu 1985. godine, koja je održana povodom dvadesete obljetnice završetka Drugoga vatikanskog koncila. Budući da se na *Drugoj izvanrednoj Biskupskoj sinodi* nije došlo do potrebne jasnoće, u *Završnom dokumentu* među prijedlozima i poticajima stoji: »Preporučuje se studij koji bi razmotrio da li se načelo supsidijarnosti što je na snazi u ljudskom društvu, može primijeniti u Crkvi i u kojem se stupnju i smislu može i treba provesti ta praksa.«²⁹ Nakon toga su slijedile i rasprave zagovornika i protivnika primjene načela supsidijarnosti u Crkvi.

Ne možemo ovdje ulaziti dublje u samu raspravu, koja je povezana i s mjestom i značenjem supsidijarnosti u *Zakoniku kanonskoga prava* objavljenom 1983. godine i posebno s izričajem Pija XI., koji slijedi nakon tvrdnje da supsidijarnost vrijedi također i za život Crkve, tj. »bez da se nanosi šteta njezinoj hijerarhijskoj strukturi«. Ukazujemo tek na određene misli dvojice poznatih autora čiji nam se stavovi čine poticajima i nude teološku podlogu za daljnji

²⁴ PIO XII., *Dal discorso ai nuovi cardinali sulla funzione della Chiesa per la ricostruzione della società* (20. II. 1946.), br. 7, 550.

²⁵ *Isto.*

²⁶ Oswald von NELL-BREUNING, *Subsidiarität in der Kirche*, 149.

²⁷ *Usp. Isto.*

²⁸ *Usp. Oswald von NELL-BREUNING, Baugesetze der Gesellschaft. Gegenseitige Verantwortung – Hilfreicher Beistand*, 133.

²⁹ *Završni referat – Crkva u snazi Božje riječi slavi i izvršuje Kristova otajstva za spasenje svijeta*, u: DRUGA IZVANREDNA BISKUPSKA SINODA, *Završni dokumenti*, Zagreb, 1986., br. 8, 27.

razvoj učenja pape Pija XII., tj. da supsidijarnost vrijedi i za život Crkve, a da se ne nanosi šteta njezinoj hijerarhijskoj strukturi. Riječ je o Walteru Kasperu i njegovu članku *Zum Subsidiaritätsprinzip in der Kirche*³⁰ i Oswaldu von Nell-Breuningu i njegovu članku *Subsidiarität in der Kirche*.³¹ Obojica su autora pobornici primjene supsidijarnosti u Crkvi, za razliku od nekih drugih autora koji u tome vide velike poteškoće kao što je primjerice J. Beyer.³²

Walter Kasper polazi od toga da načelo supsidijarnosti odgovara kršćanskom shvaćanju dostojanstva ljudske osobe, njezinoj slobodi i shvaćanju vlastite odgovornosti. Drugi vatikanski koncil naglasio je da je ljudska osoba počelo, subjekt i svrha svih društvenih ustanova.³³ Načelo supsidijarnosti ukazuje na ispravni ekvilibrij između socijalnog vezivanja uz nadređeno opće dobro i osobne vlastite odgovornosti. Riječ je povezivanju koje je ljudsko i dostojno čovjeka upravo po tome jer respektira slobodu.³⁴ Supsidijarnost u Crkvi, prema Kasperu, puno je više od suptilnog unutar-teološkog pitanja, a ne može se ograničiti ni na pitanje funkcioniranja crkvene strukture. Riječ je »o bitnom određenju same Crkve. U pozadini je konačno pitanje koji se respekt u Crkvi pridaje humanome, točnije jedinstvenoj i nezamjenjivoj ljudskoj osobi i od Duha Svetoga dodijeljenim joj karizmama«. ³⁵ Prema Kasperu, načelo supsidijarnosti primjenjivo je kako u odnosu na crkveno pravo tako i s obzirom na učenje o primatu i na shvaćanje kolegijaliteta episkopata s i pod papom. Načelo supsidijarnosti »može naći primjenu u Crkvi tako da se potpuno sačuva bitna struktura Crkve«. ³⁶

Jednako tako Kasper obrazlaže temeljnu tezu prema kojoj »otajstveni karakter Crkve ne dokida društveni karakter, nego ga usavršuje«. ³⁷

³⁰ Walter KASPER, *Zum Subsidiaritätsprinzip in der Kirche*, u: *Communio. Internazionale katholische Zeitschrift*, 18 (1989.) 2, 155-162.

³¹ Oswald von NELL-BREUNING, *Subsidiarität in der Kirche*, 147-156.

³² Rasprava se razvila nakon Druge izvanredne biskupske sinode u Rimu (1985.). Usp. Jean BEYER, *Principe de subsidiarité ou »juste autonomie« dans l'Eglise*, u: *Nouvelle Revue Theologique*, 108 (1986.), 801-822; Jean BEYER, *Principe de subsidiarité. Son application en Eglise*, u: *Gregorianum*, 69 (1988.), 435-459.

³³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, u: *Dokumenti*, Zagreb, 72008., br. 25, 687.

³⁴ Usp. Walter KASPER, *Zum Subsidiaritätsprinzip in der Kirche*, 155-156.

³⁵ *Isto*, 156.

³⁶ *Isto*, 159.

³⁷ *Isto*. Ta je teza temeljni izričaj Drugoga vatikanskoga koncila, *Lumen gentium*, 8, prema kojoj je »Crkva jedna jedina složena stvarnost koja se sastoji iz božanskoga i ljudskoga elementa. Crkva se prema analogiji shvaća kao božansko-ljudsko jedinstvo u Isusu Kristu. Na temelju toga Koncil na tom mjestu govori o Crkvi ne samo kao o *mysterium*, nego također kao o *societas*. *Isto*, 159-160.

Načelo supsidijarnosti treba se shvatiti kao »pravilo nadležnosti«. Oswald von Nell-Breuning objašnjava to kao tzv. *Kompetenz-Kompetenz* pravilo.³⁸ Prema njemu, predmet načela supsidijarnosti jesu nadležnosti (kompetencije) koje zajednica ima nasuprot članova, ponajprije nasuprot pojedinaca, kao i nadležnosti veće instance nasuprot niže. Načelo supsidijarnosti jest načelo nadležnosti koje je podređeno načelu solidarnosti. Od svih nadležnosti najvažnija je tzv. »kompetencija-kompetencije«, prema kojoj se već prema ovlaštenjima i punini ovlasti podjeljuju ili zadržavaju nadležnosti na višim i nižim razinama. Za podjelu kompetencija prema načelu supsidijarnosti nadležna je samo najviša, za opće dobro krajnje odgovorna, instanca koja tu svoju ulogu neće vršiti prema samovolji, nego sukladno savjesti i obvezama. Svako društvo, uređena zajednica ima takvu vrhovnu instancu. Već prema demokratskoj ili hijerarhijskoj strukturi ta će instanca različito postupiti i u odnosu na podjelu nadležnosti. U svakom slučaju to treba biti uređeno unutar zakonodavnog i pravnoga okvira. U »Crkvi je ta punina ovlasti 'kompetencija-kompetencije' institucionalizirana upravo u tom smislu prema božanskom pravu, odnosno božansko-pravnoj instituciji primata. Zapravo načelo supsidijarnosti ne treba biti 'primijenjeno' na Crkvu jer je ona sama prema njemu strukturirana; to načelo pripada u njezine temeljne zakonske strukture. Predmet postavljenog istraživanja nije primjenjivost supsidijarnosti na Crkvu niti mjera njezine primjene, nego samo način njezine *smislene* primjene«,³⁹ zaključuje Oswald von Nell-Breuning.

3. Moguća područja primjene načela supsidijarnosti u crkvenom životu

Koliko god načelo supsidijarnosti bilo aktualno u društvu i u Crkvi, u crkveno-teološkom govoru, posebno u socijalnom nauku Crkve, nije se do sada razvila temeljitija rasprava o primjenjivosti tog načela na crkveni život.

U nastavku ukazujemo na određena područja primjene načela supsidijarnosti u crkvenom životu svjesni toga da je u ovom trenutku teško iznijeti neke konkretne prijedloge i to iz više razloga: u teološko-crkvenom govoru još se uvijek nije stvorilo pogodno ozračje u kojemu bi to bilo moguće; u socijalnom se nauku Crkve nakon Drugoga vatikanskoga koncila najveći naglasak stavljao na djelovanje prema socijalnom nauku *ad extra*, a manje se raspravljalo o tome koja je uloga socijalnog učenja Crkve *ad intra*, u samoj Crkvi; socijalni nauk Crkve sve se više prihvaća kao »instrument evangelizacije« zahvaljujući

³⁸ Usp. Oswald von NELL-BREUNING, Subsidiarität in der Kirche, 155-156.

³⁹ *Isto*, 156.

prije svega 'socijalnom papi' Ivanu Pavlu II. koji je i upotrijebio taj naziv,⁴⁰ no i ovdje je riječ o djelovanju *ad extra*. Nužno slijedi razrađena i argumentirana primjena *ad intra*.

Nadalje, *noviji rječnici* o socijalnom nauku Crkve sadržavaju pojam supsidijarnost bez izričitijeg spominjanja i obrađivanja supsidijarnosti u Crkvi kao što je, primjerice, rječnik *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*,⁴¹ koji spominje *Govor novoustoličenim kardinalima* Pija XII. navodeći tek da papa priznaje vrijednost načela supsidijarnosti »za društveni život u svim stupnjevima«,⁴² ne spominjući primjenu supsidijarnosti u Crkvi ili vrlo važan rječnik *Handbuch der Katholischen Soziallehre*,⁴³ koji u dijelu u kojem obrađuje supsidijarnost tek na samom kraju, i to u bilješci, upućuje na izričaj Pija XII. iz 1946. godine.⁴⁴ Rječnik Papinskog vijeća »Iustitia et pax« pod nazivom *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa*,⁴⁵ koji je načinjen kao pomoć u razumijevanju *Kompendija socijalnog nauka Crkve*, ukratko spominje mogućnost primjene načela supsidijarnosti u Crkvi: »Neka također bude spomenuto da je supsidijarnost naravno načelo, ali njegova primjena treba se razlikovati prema tipu zajednice: druga je primjena na političku zajednicu ili na obiteljsku zajednicu ili *na život Crkve* (naglasio S.B.); to znači da kompetencija svakog autoriteta (i odgovarajuća dužnost supsidijarnosti) ovisi o temeljima na kojima počiva prije spomenuta vlast: politička, obiteljska, crkvena itd.«⁴⁶ Ovdje se ipak spominje da se načelo supsidijarnosti može primijeniti i na život Crkve, ali se detaljnije o tome ne raspravlja.

Dva prije spomenuta autora, Walter Kasper i Oswald von Nell-Breuning ukazuju na određene mogućnosti primjene načela supsidijarnosti u Crkvi i to uglavnom *pod općenitim vidom*. Prema Kasperu, područja su primjene načela supsidijarnosti u Crkvi mnogostruka. No, naglašava Kasper, načelo supsidijarnosti nikako se ne smije »zamijeniti s pospješivanjem demokratizacije i de-

⁴⁰ Usp. IVAN PAVAO II., *Centesimus annus – Stota godina. Enciklika prigodom stote godišnjice »Rerum novarum«* (1. V. 1991.), Zagreb, 1991., br. 54, 63.

⁴¹ Usp. Sussidiarietà, u: UNIVERSITÀ CATTOLICA DEL SACRO CUORE, *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, Milano, 2004., 87-93.

⁴² *Isto*, 88.

⁴³ Usp. Ursula NOTHELLE-WILDFFEUER, *Die Sozialprinzipien der Katholischen Soziallehre*, 157-163.

⁴⁴ Usp. *Isto*, 162, bilj. 60, gdje autorica primjećuje: »Da ta izjava (tj. da supsidijarnost vrijedi i za život Crkve, dodao S. B.) predstavlja za ekleziologiju i pastoralnu teologiju jedan od najvećih izazova, neka bude na ovome mjestu barem naglašeno, premda taj aspekt više ne može biti razvijan ili ga se čak može ispustiti.«

⁴⁵ Usp. PONTIFICIO CONSIGLIO DELLA GIUSTIZIA E DELLA PACE, *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa*, Roma, 2005.

⁴⁶ *Isto*, 749-750.

centralizacije Crkve. Ta su dva pojma teološki tako problematična da ih je u ovoj raspravi najbolje ostaviti po strani.⁴⁷ Čini se da je upravo to odgovarajući način kako tematici primjene načela supsidijarnosti u Crkvi dati potrebno i primjereno mjesto i u teoretskim raspravama i u konkretnoj primjeni u crkvenom životu. To je zadatak pred kojim se nalaze teolozi, s jedne strane socijalni etičari i, s druge strane, teolozi drugih teoloških disciplina bilo da je riječ o praktičnoj teologiji ili o sustavnoj teologiji.

Primjena načela supsidijarnosti, posebno u Crkvi, ovisi, s jedne strane, o odgovarajućim informacijama i o stvaranju ambijenta koji će omogućiti potrebno povjerenje i hrabrost kako viših tako i nižih razina i pojedinaca u njima. S druge strane, važno je na teološkoj i interdisciplinarnoj razini tražiti moguća rješenja koja će se provjeravati u praksi. Za razliku od nekih drugih zemalja, prije svega Njemačke i Italije, u Hrvatskoj je i rasprava i sama primjena načela supsidijarnosti još uvijek *na samim počecima*.

Načelo supsidijarnosti omogućuje *poštivanje dostojanstva i slobode pojedinog kršćanina* u Crkvi. Crkva »treba biti takoreći mjesto i institucija kršćanske slobode. Između ostaloga to znači da pojedini kršćanin traži da njegovi naravni i nadnaravni darovi (karizme) nakon odgovarajuće provjere budu respektirani i priznati, tako da je on slobodan svoje životno stanje sam birati, priključiti se skupinama, zajednicama, klubovima, strankama itd., ukoliko se one ne usmjeruju protiv vjere i reda Crkve. Novo je crkveno pravo priznalo ta i druga temeljna prava kršćana.«⁴⁸ Upravo to, poštivanje dostojanstva i slobode pojedinog kršćanina, omogućuje primjena načela supsidijarnosti i u crkvenom životu. To se odnosi ne samo na pojedince nego i na institute duhovnoga života, redove⁴⁹ i druge duhovne zajednice kako unutar samih zajednica tako i u odnosu na ustrojstvo Crkve.

I Oswald von Nell-Breuning⁵⁰ i Walter Kasper⁵¹ naglašavaju da načelo supsidijarnosti na poseban način *vrijedi za vjernike laike* i njihovo poslanje u svijetu i u Crkvi. To je jedno od središnjih pitanja i u životu hrvatske Crkve. Na-

⁴⁷ Walter KASPER, Zum Subsidiaritätsprinzip in der Kirche, 160-161. Neki autori inzistiraju upravo na tim pojmovima kada raspravljaju o supsidijarnosti, usp. Valentin ZSIFKOVITS, *Die Kirche, eine Demokratie eigener Art?*, Münster, 1997.; Marianne HEIMBACH-STEINS, Subsidiarität und Partizipation in der Kirche, u: Marianne HEIMBACH-STEINS (ur.), *Christliche Sozialethik. Ein Lehrbuch*, II, Regensburg, 2005., 281-313.

⁴⁸ Walter KASPER, Zum Subsidiaritätsprinzip in der Kirche, 161.

⁴⁹ Usp. Oswald von NELL-BREUNING, *Baugesetze der Gesellschaft. Gegenseitige Verantwortung – Hilfreicher Beistand*, 140. Navodi se primjer načina života benediktinaca koji ne poznaju središnju upravu nego je svaka opatija samostalna.

⁵⁰ Usp. *Isto*, 135-139.

⁵¹ Walter KASPER, Zum Subsidiaritätsprinzip in der Kirche, 161.

kon demokratskih promjena u Hrvatskoj 1990. godine vjernici laici su očekivali da će biti više uključeni i u sam crkveni život. To se, nažalost, nije dogodilo, posebno nakon trećeg velikog susreta vjernika laika u Osijeku 2001. godine.⁵² Organizacijski je puno toga učinjeno od osnivanja udruga vjernika laika, preko uključivanja vjernika laika teologa u odgojno-obrazovni sustav do zapošljavanja vjernika laika u crkvenim ustanovama i angažiranja vjernika laika u životu župe i (nad)biskupija. Trenutna situacija, koja ukazuje na znatnu prisutnost vjernika laika u crkvenom životu, može zavarati. Potrebno je odgovoriti na pitanja: mogu li vjernici laici biti kreativni u službama i na radnim mjestima u Crkvi; mogu li se ostvarivati kao vjernici i stručnjaci na pojedinim područjima koja su im povjerena; mogu li djelovati prema načelu supsidijarnosti, preuzimati određene kompetencije ili je hrvatska Crkva još uvijek klerikalna bez potrebnoga pozitivnog udjela vjernika laika?

S tim i sličnim pitanjima potrebno se pozabaviti kako na teoretsko-teološkoj tako i na praktično-crkvenoj razini. Tematika supsidijarnosti, a posebno primjena supsidijarnosti u crkvenom životu, može biti od velike koristi za odnose između vjernika laika i crkvenih službenika u hrvatskoj Crkvi.

Načelo supsidijarnosti vrijedi i za druga područja crkvenoga života kao što su teologija, teološki fakulteti i katolička sveučilišta,⁵³ zatim odgojne ustanove u Crkvi, odnosi svećenika i biskupa, pastoralni rad na župama kao i za sva ona područja crkvenoga života u kojima je važno čuti različita mišljenja i donositi dalekosežne odluke. Pred hrvatskom su Crkvom i teologijom veliki izazovi u odnosu na vjernike, koji postaju s pravom sve više kritički raspoloženi, ali i u odnosu na svijet u kojemu živimo, koji je sve više neprijateljski raspoložen prema vjerskim, vrijednosnim i etičko-moralnim porukama koje dolaze od strane Katoličke crkve.

Umjesto zaključka

Smatramo da je za učinkovitu raspravu o primjeni načela supsidijarnosti u Crkvi za hrvatsku situaciju važno poznavati kontekst u kojemu je došlo do uvrštenja načela supsidijarnosti u socijalnu encikliku *Quadragesimo anno* (1931.). Jednako tako potrebno je imati na umu prijepore o tome može li se načelo supsidijarnosti primjenjivati u Crkvi kako se ne bi, s jedne strane, ušlo u vrlo

⁵² Objavljeni Zbornik je praktički jedini vidljivi rezultat toga susreta. Usp. VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, *Mogućnosti organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj*, Đuro Hranić (ur.), Zagreb, 2002.

⁵³ Usp. *Isto*, 162.

komplikirane teološko-crkvene rasprave koje su, ipak, od manjeg značenja u Hrvatskoj. I kako se ne bi, s druge strane, već na početku svake rasprave o primjeni supsidijarnosti u crkvenom životu upalo u područje nesigurnosti u kojemu je svaki pokušaj već na početku osuđen na neuspjeh. Na kraju ovoga rada možemo zaključiti da se u samim počecima načelo supsidijarnosti odnosilo prije svega na društveni život. Premda je papa Pio XII. 1946. godine u *Govoru novoustoličenim kardinalima* ustvrdio da načelo supsidijarnosti vrijedi također i za Crkvu, o toj se tematici nešto više raspravlja tek nakon Drugoga vatikanskoga koncila, a posebno nakon *Druge izvanredne Biskupske sinode* (1985.). Čini se da su prijepori i pitanja vezani uz odnos supsidijarnost i hijerarhijsko ustrojstvo Crkve usporili započetu raspravu o konkretnoj primjeni supsidijarnosti u crkvenom životu. Smatramo da su argumenti Oswalda von Nell-Breuninga i Waltera Kaspera uvjerljivi i da će se u budućnosti trebati više pozornosti posvećivati supsidijarnosti u životu Crkve koliko god to bila teološki i crkveno osjetljiva tema.

Suvremeno europsko društvo sve više otkriva važnu ulogu supsidijarnosti u oblikovanju europske budućnosti. O tome se vode rasprave na različitim razinama, uglavnom u interdisciplinarnom vidu.⁵⁴

U Hrvatskoj javnosti, kako crkvenoj tako i društvenoj, supsidijarnost je 'nešto poželjno', ali u široj javnosti gotovo nepoznato. U teološkim časopisima i knjigama može se pronaći koji članak ili rasprava,⁵⁵ ali to je još uvijek na razini informacija posebno onoga što se događa u odnosu na supsidijarnost u crkvenom učenju ili u drugim zemljama. Temeljita teološko-crkvena rasprava kao i konkretna interdisciplinarna rasprava na temelju nekih empirijskih istraživanja ostaje zadatak za budućnost. Za hrvatsko društvo u cjelini bilo bi korisno kada bi se u raspravu o supsidijarnosti uključili stručnjaci različitih disciplina te javni djelatnici i političari.

No za hrvatsku Crkvu i dalje ostaje temeljno i krucijalno pitanje kako u crkveni život uključiti primjenu načela supsidijarnosti? Odgovor na to pitanje moguće je dobiti teološko-crkvenim raspravama koje će uzimati u obzir konkretnu hrvatsku situaciju.

⁵⁴ Usp. Alois RIKLIN – Gerard BATLINER (ur.), *Subsidiarität. Ein interdisziplinäres Symposium*, Vaduz, 1994.

⁵⁵ Usp. Stjepan BALOBAN – Gordan ČRPIĆ (ur.), *O solidarnosti i supsidijarnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, 2004.; Stjepan BALOBAN, Ostvarenje solidarnosti po supsidijarnosti, u: *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.) 4, 1019-1043.

Summary

POSSIBILITIES OF SUBSIDIARITY IN CHURCH LIFE

Stjepan BALOBAN

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
stjepan.baloban@zg.t-com.hr

Catholic social thought (Pope Pius XI in Quadragesimo anno, 1931) disclosed subsidiarity as a principle that is applicable to »social life at all levels«. Through the social teachings of the Church, the principle of subsidiarity entered into the way of thinking and a way of organising European society, at least as an ideal. Time shows that the notion and principle of subsidiarity is gaining a growing significance in European society.

It is less known that there are some disputes over the application of the principle of subsidiarity in the Church. In this article, the author deals with precisely this topic, still insufficiently discussed.

The first point, »Social teachings of the Church unclose subsidiarity«, offers an answer to the question of how subsidiarity came to be included in the social teachings of the Church which, due to confidentiality, was not known until Johannes Schasching (1994) spoke about it based on his investigations of documents from the Vatican Secret Archives. This is particularly interesting for Croatian speaking regions and offers an historical framework that helps to comprehend the second point of the article, »Does Subsidiarity refer to the life of the Church!«. Until now there has been scarcely any discussion on this topic in Croatia. The author starts from the »classical text of the Magistery«, i.e. Pope Pius XII speech to newly appointed cardinals (20 February 1946) in which he claims that subsidiarity refers to the »life of the Church without bringing any harm to her hierarchical structure«. After that, the author outlines briefly the history of »forgetting« this topic and its revival at the Second Extraordinary Synod of Bishops in Rome in 1985. Based on two classic authors – Oswald von Nell-Breuning and Walter Kasper – the author points out that the application of subsidiarity in Church life is possible.

The third point, »Possible areas of applying the principle of subsidiarity in Church life« shows that, on the one hand, it is possible to apply subsidiarity in various areas, which is something the two mentioned authors deal with. On the other hand, not only is this application analyzed but there is very little discussion of it in recent times. In Croatia this emerges as a completely new topic. The author concludes that the arguments presented by Nell-Breuning and Kasper are convincing and that more

attention should be paid in the future to applying subsidiarity in Church life regardless of this being a sensitive topic in the Church and theology.

In order to ensure an efficient debate of this topic in Croatia, it is important to know the historical context of the inclusion of the principle of subsidiarity in the social teachings of the Church as well as the conflicts that surround the application of subsidiarity in the Church.

Key words: *subsidiarity, application of subsidiarity in the Church, hierarchical structure, area of jurisdiction, respect of freedom and human dignity, share of Christifideles.*